

Rövid közlemények – Short notes

A *Gladiolus palustris* GAUD. két új előfordulása a Dél-Kiskunságban

New localities of *Gladiolus palustris* GAUD. in South Kiskunság (SE Hungary)

Gladiolus palustris GAUD., showing regressive tendency, is endangered in Europe. In Hungary most of its populations are also few in number. In 2004 and 2006 two new localities were found in dune slack meadows, in the region of Mórahalom and Zákányszék (SE Hungary).

A *Gladiolus palustris* GAUD. az IUCN Vörös Listáján szereplő, az Európai Unió által közösségi jelentőségűnek tekintett faj, állományainak nagy része veszélyeztetett (KÄSERMANN 1999, RYBKA et al. 2005). Hazánkban 1999 előtt mindössze 4 előfordulása volt bizonyított (FARKAS 1999). Azóta számos új, kisebb egyedszámú populáció került elő a Duna-Tisza közén (CSETE 2004), illetve egy újfelfedezett, 5-8 virágzó tövel bíró populáció a Mátrában (MAGOS et al. 2006). A Dél-Kiskunságban eddig csupán egy lelőhelye volt ismert az ástothalmi Csodarétről (Ástothalmi Láprét Természetvédelmi Terület).

2004-ben a Mórahalomtól nyugatra elhelyezkedő Gácsér-dűlőn, míg 2006-ban a Zákányszéktől északnyugatra található Ördögh-réten került elő egy-egy új populáció.

A mórashalmi állomány *Chrysopogon gryllus* és *Festuca rupicola* dominálta sztyep-réten él, gyakori még a *Rhinanthus angustifolius* és a *Centaurea sadleriana*. A virágzó *Gladiolus*-tövek száma 2004-ben 350, míg 2006-ban közel 800 volt.

A zákányszéki populáció két, egymástól kb. 300 méternyire elhelyezkedő foltból áll. A virágzó példányok száma összességében elérheti a 8.000-10.000 tövet, így az ország második legnagyobb példányszámú állományát adja a csodaréti populáció mögött. A két fő gyepalkotó fűfaj mindkét ördögh-réti folt esetében a *Chrysopogon gryllus* és a *Molinia arundinacea*, valamint gyakori a Dél-Kiskunságban egyébként rendkívül ritka *Campanula glomerata*.

CSETE S. (2004): A mocsári kardvirág (*Gladiolus palustris* GAUD.) Duna-Tisza-közi populációinak monitoring-vizsgálata. – Mscr., Kutatási jelentés, pp. 33.

FARKAS S. (ed.) (1999): Magyarország védett növényei. – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 422 pp.

KÄSERMANN, Ch. (1999): *Gladiolus palustris* GAUDIN, Sumpf-Gladiole, *Iridaceae*. – Merkbblätter Artenschutz – Blütenpflanzen und Farne, pp.: 152-153.

MAGOS G. – SRAMKÓ G. – URBÁN L. (2006): Adatok a Mátra hegység flórájának ismeretéhez. – Kitaibelia 9: 64.

MOLNÁR A. – SÜLYÖK J. – VIDÉKI R. (1995): A *Gladiolus palustris* GAUD. előfordulása a Bakonyalján és a Tapolcai-medencében. – Kanitzia 3: 125-136.

RYBKA, V. – RYBKOVÁ, R. – POHLOVÁ, R. (eds.) (2005): Plants of the Natura 2000 network in the Czech Republic – Sagittaria, Olomouc – Praha, 56 pp.

ARADI Eszter – LIEBHABER Gáborné – PETÁKNÉ Fazekas Aranka
– KRNÁCS György – MARGÓCZI Katalin

***Salix acutifolia* WILLD. a Kiskunságban**

Occurrence of *Salix acutifolia* WILLD. in Kiskunság (SE Hungary)

Although *Salix acutifolia* WILLD., a species of continental area was planted in Hungary for sand-fixing plantation, there is no correct data of its occurrence. In 2006 near Hajós settlement two individuals were found in an abandoned vineyard. Short morphological description and the habitat characteristics of this species is given.

A *Salix acutifolia* WILLD. Kelet-Európában és a Kaszpi-tenger térségében honos, a *S. daphnoides* VILL. alakkörébe tartozó taxon, egyes szerzők annak csupán változataként kezelik (vö. TUTIN 1964, CHMELARĚ et al. 1986, GENCSI – VANCURA 1992). Mindkét faj nagyobb cserje vagy kisebb fa, 2-3 éves hajtásai feltűnően, maradón kékesfehéren viaszosak, a pálhalevelek alapjukon a rügyhöz hozzánöttek. Megkülönböztetésük nehéz, a felsorolt irodalmi források is némileg ellentmondók e tekintetben. Magunk TUTIN (l. c.) és SKVORTSOV (2001) alapján a differenciális bélyegeket az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

Ismérvek / Characteristics	<i>S. acutifolia</i>	<i>S. daphnoides</i>
Levélalak / Form of leaves	lándzsás v. szálás-lándzsás / lanceolate or linear-lanceolate	hosszúkás-lándzsás v. hosszúkás / oblong-lanceolate or narrowly oblong
Levélhossz és -szélesség aránya / Ratio of length and width of the leaf	2,5 – 4	5 –
Oldalér-párok száma / Number of lateral veins	15 –	8 – 12
A tok kocsányának hossza (mm) / length of pedicel of capsule (mm)	0,7 – 1,5	0,3 – 0,7
A tok kocsánya / pedicel of capsule	a nektáriumoknál hosszabb / longer than nectary	akkora v. rövidebb, mint a nektáriumok / shorter than nectary or as long

A *S. acutifolia*-t Magyarországon homokfásításban ültették (SOÓ 1970, GENCSI – VANCURA l. c.), de ennek mértékéről és helyéről adatokat egyáltalán nem ismerünk. 2006. szeptemberében a Kiskunság DK-i peremén, Hajós község határában, a „Hajósi-szőlők” területén, 130 m tszf. magasságban, a 9680/2 kvadrátban a faj két egyede került elő (leg. SZALCZER A. – SZALCZER B., det. KIRÁLY G.). Az élőhely parlagon hagyott egykori szőlőterület, amelyet mintegy 50 éve nem művelnek, jelenleg homoki gyomnövényzet borítja. Termőhelye többletvízhatástól független, igen száraz. A megtalált egyedek magányosan álltak, az egyik terebélyes, 8-9 m magas, 25 cm törzsátmérőjű; a másik 5-6 m magas, kéttörzsű, részben kiszáradt fa. Hasonló szituációban a Kiskunságban a *S. acutifolia* valószínűleg többfelé előfordul, sőt elvadulása sem kizárt, írásunkkal felismerését és hazai szerepének tisztázását szeretnénk megkönnyíteni.

A bizonyító herbáriumi példányokat az MTM Növénytarában (BP) helyeztük el.

CHMELARĚ, J. – MEUSEL, W. – SCHÖNFELD, P. (1986): Die Weiden Europas. – Die Neue Brehm-Bücherei, A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 144 pp.

GENCSI L. – VANCURA R. (1992): Dendrológia. – Mezőgazda Könyvkiadó, Budapest, 728 pp.

- SKVORTSOV, A. K. (2001): *Salicaceae* MIRBEL. In: FEDOROV, AN. A. (ed.): Flora of Russia V. – A. A. Balkema, Rotterdam – Bookfield, pp.: 1-37.
- SOÓ R. (1970): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve IV. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 614 pp.
- TUTIN, T. G. (1964): *Salix* L. In: TUTIN, T. G. et al. (eds.): Flora Europaea I. – Cambridge University Press, Cambridge, pp.: 43-54.

SZALCZER Antal – SZALCZER Bálint – KIRÁLY Gergely

***Cyperus pannonicus* JACQ. a Káli-medencében**

Occurrence of *Cyperus pannonicus* JACQ. in Káli Basin (Balaton-felvidék, Hungary)

A *Cyperus pannonicus* JACQ. [syn.: *Acorellus pannonicus* (JACQ.) PALLA] első adatát a Balaton térségéből SIMONKAI (1876) közli, herbáriumi példányát („*in margine salso lacus Balaton, ad Badacsonytomaj, et ad Kenese*”) az MTM Növénytár őrzi. JÁVORKA Sándor 1924. 09. 12-én szintén közvetlenül a tó partján („*in limosis ad ripam Balatonis prope pag. Zamárdi*”) gyűjtötte. A faj a Balaton-felvidék belső területein csak egy ponton, a Kornyi-tónál (Kövágóörs) ismert, ahol ugyancsak JÁVORKA találta 1925. 09. 24-én. Ezeket az adatokat idézik a határozók és országos flóraművek (JÁVORKA 1925, SOÓ 1973, SIMON 2000), de megerősítésük régóta várat magára.

A *Cyperus pannonicus* tömeges előfordulására a Kornyi-tó partján (a Ny-DNy-i köves partszegélyben) 2005. 09. 08-án figyeltem fel. A tó a Balaton-felvidék legnagyobb természetes állóvize, de igen jelentős vízszintingadozások jellemzik. A dolomitdombok közt meghúzódó, állandó vízfolyás által nem táplált tó a feljegyzések szerint (BARCZA G. ex verb.) 1949-50-ben kiszáradt, a közelmúlt aszályos éveinek (1990, 2000, 2001 és 2003) nyarán is csaknem teljes vízfelülete eltűnt. A szikes tavak parti növényzetében jellemző *Cyperus pannonicus* mellett a terület Nanocyperion és fragmentális mocsári vegetációjában tömeges a *Juncus articulatus*, megvan továbbá a *Bidens tripartitus*, *Bolboschoenus maritimus*, *Centaurium pulchellum*, *Cyperus fuscus*, *Leonurus marrubiastrum*, *Mentha aquatica*, *Potentilla supina*, *Ranunculus sardous* és *Thrincia nudicaulis*. Utóbbi egy közeli felhagyott murvabánya (Szentbékállá: Tüskés) tavának nedves partszegélyében is tömeges.

- JÁVORKA S. (1925): Magyar Flóra. Flora Hungarica. – Studium, Budapest, 1307 pp.
- SIMON T. (2000): A magyarországi edényes flóra határozója. 4., átdolgozott kiadás – Tankönyvkiadó, Budapest, 976 pp.
- SIMONKAI L. (1876): Adatok Magyarhon edényes növényeihez. – Math. Term.tud. Közl. **11**: 157-211.
- SOÓ R. (1973): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve V. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 724 p.

BAUER Norbert

***A Cirsium boujartii* (PILL. et MITTERP.) SCHULTZ BIP. a Tihanyi-félsziget Európa Diplomás védett területén**

***Cirsium boujartii* (PILL. et MITTERP.) SCHULTZ BIP. in the European Diploma awarded nature reserve of Tihany Peninsula (Hungary)**

In Hungary, *Cirsium boujartii* has been discovered by A. MOLNÁR in the Tihany Peninsula, near by the Inner Lake in 1999. Although this species was considered as an extinct pannonian-balkan endemism in Hungary, this data was not published. In 2006, J. CSIKY and É. CSIKYNÉ RADNAI found some new specimens of *C. boujartii* in the European Diploma awarded nature reserve, not far from Inner Lake (Tihany Peninsula). The new sub-population can be found in spiny scrub vegetation.

A Magyarországon korábban kipusztultnak vélt *Cirsium boujartii* újabban a Dél-Dunántúlon és az Alföld déli részén számos ponton előkerült, működő vagy felhagyott legelőkön (CSIKY et al. 2005). A faj néhány példányát a Tihanyi-félszigeten, a Belső-tó nyugati oldalán levő száraz (barázdált csenkeszes) gyepten MOLNÁR A. már 1999. augusztus 21-én felfedezte, de az adatot nem közölte, így az a fenti dolgozatba sem került be. 2006. október 31-én a lelőhely közelében, az Aranyház és a Sajmeggyes-kúp között a faj újabb kis populációját sikerült megtalálni (CSIKY J. – CSIKYNÉ RADNAI É.). A tihanyi állomány a *C. boujartii* elterjedésének északi határán található, környékbeli előfordulását (Szentkirályszabadja) BORBÁS (1900) is jelezte. Mindkét új lelőhely a 9073/3 kvadrátban található.

A tihanyi, néhány töves új állomány egy igen erősen záródó töviskesben él. A Balaton-felvidéki Nemzeti Parkhoz tartozó, 2003 óta Európa Diplomás terület geizírmezeje az archív fotók alapján a mainál sokkal nyíltabb, legeltetett terület lehetett (FUTÓ et al. 2003). Az európai vörös listán is szereplő, pannon-balkáni endemizmusnak tekinthető *C. boujartii* a cserjés záródásával könnyen eltűnhet. Mivel a közeli területeket (Belső-tó környéke) szürkemarhákkel legeltetik, a töviskesek szegélyében még van esély a nyílt termőhelyeket igénylő legelőgyom fennmaradására.

BORBÁS V. (1900): A Balaton flórája. A Balaton tavának és partmellékének növény-földrajza és edényes növényzete. – M. Földrajzi Társaság Balaton-bizottsága, Budapest, 431 pp.

CSIKY J. – FARKAS S. – KIRÁLY G. – PÁL R. – PURGER D. – TÓTH I. Zs. (2005): A *Cirsium boujartii* (PILL. et MITTERP.) SCHULTZ BIP. újrafelfedezése Magyarországon. – Flora Pannonica 3: 69-77.

FUTÓ J. – BAUER N. – KOPEK A. (2003): A Tihanyi-félsziget utóvulkáni képződményei. In: KÉZDY P. (ed.): Európa Diplomás természeti területek Magyarországon. – Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest – Ipolytarnóc – Veszprém, pp.: 16-21.

CSIKY János – OLÁH Emőke – MOLNÁR Attila

Carex bohemica SCHREB. előfordulása a Rábán

Occurrence of *Carex bohemica* SCHREB. at the river Rába (West Hungary)

Five specimens of *Carex bohemica* were found in 2006 on a gravel bank at the River Rába between Rábagyarmat and Csörötnek. It is the first locality of the species in West Transdanubia.

2006. július 17-én a Rába Rábagyarmat és Csörötnek közötti szakaszán a *Carex bohemica* néhány egyedére bukkantunk (9064/1). A folyó itt többnyire szabályozatlan, meanderező, melynek egyik kanyarulatát átvágták az árvizek gyorsabb levonulása érdekében. Az így kialakított árapasztó két végét bazaltkövekkel stabilizálták a kanyarulat lefűződésének megakadályozására. 2006 tavaszán nagy árvizek vonultak le a folyón, jelentős mennyiségű hordalékot lerakva az árapasztó területére, így a csatornában kiterjedt kavicszátonyok alakultak ki. A *C. bohemica* 5 egyedét ezeken a zátonyokon találtuk a csupasz kavicsfelszínen kialakult pionír növénytársulásban (3 példány 2006. augusztusában illegális kavicskivételnek esett áldozatul). A kísérő fajok többsége a zátonyok első megtelepülője, melyek a Rábán elég gyakorinak mondhatók.

A lelőhelyen készült cönológiai felvétel:

Csörötnek, Sziget, 2006. 07. 25., CSIKY J. – MESTERHÁZY A., E_{1n} 45%, E_{1s} 15%, E_{1n} magassága: 60 cm, E_{1s} magassága: 10 cm, kvadrátméret: 2×2 m.

Agrostis stolonifera 2, *Alopecurus aequalis* 1, *Bidens frondosus* 1, *Bidens tripartitus* r, *Carex bohemica* +, *Chenopodium ficifolium* r, *Chenopodium polyspermum* +, *Cyperus fuscus* 1, *Echinochloa crus-galli* 2, *Epilobium ciliatum* r, *Juncus bufonius* +, *Leersia oryzoides* 1, *Lythrum virgatum* +, *Melilotus albus* 1, *Myosoton aquaticum* r, *Panicum dichotomiflorum* r, *Polygonum persicaria* 3, *Rorippa palustris* +, *Rumex obtusifolius* r, *Setaria viridis* r, *Ulmus laevis* r, *Veronica beccabunga* 1.

A faj aktuális hazai előfordulásai a Felső-Tiszán és a Dráva-síkon ismertek (MOLNÁR 2003), Nyugat-Magyarországról nincs újabb adata. Legközelebb a Hanság-ból ismert egy igen régi közlése (Pusztasomorja – WIERZBIECKI 1824). A szomszédos Ausztriában, a Lapincs forrásvidékén néhány helyen kimutatták (Anon. 2004), valószínűsíthető, hogy a növény a folyó vizével innét sodródott le.

A növény a környékbeli zátonyok alapos átvizsgálása során máshonnan nem került elő, de előfordulása a térségben máshol is várható.

Anon. (2004): Arbeitsatlas zur Farn- und Blütenpflanzenflora der Steiermark. – Mscr., Landesmuseum Joanneum, Graz.

MOLNÁR A. (2003): Növényritkaságok a Kárpát-medencében. – WinterFair, Debrecen, 232 pp.

WIERZBIECKI, A. P. P. (1824): Flora Mosoniensis. Exhibens plantas phanerogamas et filices Comitatus Mosoniensis confiniumque sponte crescentes. – Mscr., Deposited in the Botanical Department of the Hungarian Natural History Museum, Budapest.

MESTERHÁZY Attila – VARGA Ildikó

***A Cyperus glaber* L. újabb magyarországi adatai**

New localities of *Cyperus glaber* L. in Hungary

Cyperus glaber, having two known data till now in Hungary, were detected on two further localities in wet pioneer communities on sandy soils south of Lake Balaton

2006. július 15-én a *Cyperus glaber* L. új hazai előfordulását regisztráltuk Balatonmárfürdőn (9370/1). Kis állománya a Nyugati-övcsatorna és az autópálya találkozásánál egy frissen kikotort árokból került elő, meszes homokon. Egyedei többnyire az árok oldalában fejlődtek, ahol a talaj állandóan nedves volt, az árok aljában álló vízben nem fordult elő. A lelőhelyen nedvesséigényes gyomfajok (*Bidens tripartitus*, *Epilobium hirsutum*, *E. parviflorum*) fordultak elő, néhány Nanocyperion-elemmel (*Centaureum pulchellum*, *Cyperus fuscus*) együtt.

Néhány héttel később a faj újabb előfordulását észleltük a Boronka-melléki Tájvédelmi Körzetben, Mesztegnyő mellett a Hajmás-lapi víztározó és az erdei kisvasút töltése között (9470/2), út árkában. Megtaláláskor az élőhely elöntés alatt volt, a vízmélység néhol elérte a 20 cm-t. Az alapkőzet itt magas humusztartalmú, savanyú homok.

A lelőhelyen készült cönológiai felvétel:

Mesztegnyő, „Hajmás-lapi”, 2006. 08. 07., E₁ 95%, 2×2 m.

Alisma plantago-aquatica 0,2, *Ambrosia artemisifolia* 0,1, *Calystegia sepium* 0,2, *Cyperus glaber* 95, *Epilobium ciliatum* 2, *Epilobium parviflorum* 0,1, *Lycopus europaeus* 0,2, *Oenanthe aquatica* 0,2, *Polygonum minus* 2, *Rumex conglomeratus* 0,2, *Schrophularia umbrosa* 0,1, *Solidago gigantea* 1, *Typha latifolia* 2.

A *Cyperus glaber* hazánkban eddig a Velencei-hegységben (FEKETE 1954) és Paks mellett (FARKAS – MOLNÁR 2001) került elő. Új adatainak tükrében elképzelhető, hogy a Dél-Dunántúlon többfelé is megtalálható. Előkerülésére elsősorban laza talajú, zavart iszaptársulásokban lehet számítani, melyek a talaj magasabb szerves anyag tartalma miatt gyomfajokban gazdagok.

FEKETE G. (1954): *Chlorocyperus glaber* (L.) PALLA Magyarországon. – Bot. Közl. **45**: 253-254.

FARKAS S. – MOLNÁR V. A. (2001): A *Cyperus glaber* L. második magyarországi lelőhelye. (Adatok a Nanocyperion fajok ismeretéhez VII.). – Kitaibelia **6**: 167.

MESTERHÁZY Attila – VARGA Ildikó

A „Rövid közlemények” szerzői / Authors of the „Short notes”

ARADI Eszter – SZTE Ökológiai Tanszék, H-6722 Szeged, Egyetem u. 2.,
aradie@szinvarazs.hu

BAUER Norbert – MTM Növénytár, H-1476 Budapest, Pf. 222, bauer@bot.nhmus.hu

CSIKY János – PTE, TTK, Biológiai Intézet, Növényrendszertani és Geobotanikai
Tanszék, H-7624 Pécs, Ifjúság útja 6., moon@ttk.pte.hu

KIRÁLY Gergely – NyME Növénytani Tanszék, H-9400 Sopron, Bajcsy-Zs. u. 4.,
gkiraly@emk.nyme.hu

KRNÁCS György – Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, H-6000 Kecskemét, Liszt F.
u. 19., krnacs@knp.hu

LIEBHABER Gáborné – Manókert Óvoda, H-6787 Zákányszék, Petőfi u.7.,
ovoda@zakanysezek.hu

MARGÓCZI Katalin – SZTE Ökológiai Tanszék, H-6722 Szeged, Egyetem u. 2.,
margoczi@bio.u-szeged.hu

MESTERHÁZY Attila – Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, H-9941 Óriszentpéter,
Siskaszer 26/A, mesterhazy@onp.kvvm.hu

MOLNÁR Attila – Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság, H-4024 Debrecen, Sumen u.
2., attila@www.hnp.hu

OLÁH Emőke – PTE, TTK, Biológiai Intézet, Növényrendszertani és Geobotanikai
Tanszék, H-7624 Pécs, Ifjúság útja 6., moon@ttk.pte.hu

PETÁKNÉ Fazekas Aranka – Manókert Óvoda, H-6787 Zákányszék, Petőfi u. 7.

SZALCZER Antal – H-6344 Hajós, Táncsics M. u. 2/D.

SZALCZER Bálint – H-6344 Hajós, Táncsics M. u. 2/D.

VARGA Idikó – KVVM, H-1121 Budapest, Fő. út. 44-50, vargail@mail.kvvm.hu

